

Genç İstihdamı, Dış Ticaret ve Ekonomik Büyüme: Todo-Yamamoto Nedensellik Analizi

Youth Employment, Foreign Trade And Economic Growth: Todo-Yamamoto Causality Analysis

Vildan Saba AKTOP¹

¹ Afyon Kocatepe Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Afyonkarahisar-Türkiye
e-mail: saktop@aku.edu.tr

Geliş Tarihi/Received: 30.5.2023
Kabul Tarihi/Accepted: 1.9.2023

Sorumlu Yazar/Corresponding Author:
Vildan Saba AKTOP
tarhan@baskent.edu.tr

Atıf /Cite this article:

Aktop, V. S. (2024). Genç İstihdamı, Dış Ticaret ve Ekonomik Büyüme: Todo-Yamamoto Nedensellik Analizi. *Erzurum Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 18, 78-93.

Öz

Günümüzde dünya ekonomisindeki gelişmeler nedeniyle genç istihdamı, dış ticaret ve ekonomik büyüme açısından önem kazanmıştır. İşgücünün niteliğinin, verimliliğinin artırılmasına, istihdam olanaklarının genişletilmesi ve istihdam için özel politika gerektiren gruplar içinde yer alan gençler için atılan adımlar ekonomik büyümeyi ve dış ticareti olumlu etkilemektedir. Dış ticaret teorilerinde dış ticaret ve istihdam ilişkisi farklı açılardan ele alınmıştır. İş gücüne yapılan yatırım düzeyi ülkeler arasında farklılık göstermesi nedeniyle işgücünün niteliği ülkeler arasında farklılaşmakta ve bu farklılık uluslararası ticareti de belirlemektedir. Özellikle mesleki ve teknik lise ve yükseköğretim mezunu ne eğitimde ne de istihdamda olan gençlerin sayısının artması ve bu kesimin aktif iş hayatı içerisinde olmaması ülkenin üretim ve ihracat potansiyelinin altında kalmasına neden olacaktır. Bu nedenle katma değeri yüksek, ihracata yönelik üretim yapan sektörlerde nitelikli ve eğitilmiş gençlerin istihdam edilmesi ve gençlerin girişimciliğe yönlendirilmesi gerekmektedir. Çalışmada Türkiye'ye ait 2005:1-2022:4 dönemindeki üç aylık verilerle genç istihdamı ile ihracat, ithalat ve Gayrisafi Yurtiçi Hasıla değişkenleri arasındaki nedensellik ilişkisi Todo-Yamamoto nedensellik testiyle incelenmiştir. Todo-Yamamoto nedensellik testi sonuçlarına göre genç istihdamı ile ihracat, ithalat ve Gayrisafi Yurtiçi Hasıla değişkenleri arasında çift yönlü nedensellik ilişkisi tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Genç İstihdamı, Dış Ticaret, Ekonomik Büyüme, Todo-Yamamoto Nedensellik Analizi

Abstract

Because of the developments in the world economy, youth employment has gained importance in terms of foreign trade and economic growth nowadays. The steps taken for the youth, who are among the groups that require special policies for increasing the quality and productivity of the workforce, expanding employment opportunities and employment, have a positive effect on economic growth and international trade. In foreign trade theories, the relationship between foreign trade and employment has been discussed from different perspectives. Since the level of investment in labor differs between countries, the quality of the labor force differs between countries and this difference also determines international trade. For this reason, it is necessary to employ qualified and educated young people in sectors with high added value and produce for export and to direct them to entrepreneurship. In the study, the causality relationship between youth employment and export, import and gross domestic product variables was examined with the Todo-Yamamoto causality test, with quarterly data in the 2005:1-2022:4 periods for Turkey. According to the results of the Todo-Yamamoto causality test, a bidirectional causality relationship was found between youth employment and export, import and gross domestic product variables.

Keywords: Youth Employment, Foreign Trade, Economic Growth, Todo-Yamamoto Causality Analysis

This article checked by

Content of this journal is licensed under a
Creative Commons Attribution-
Noncommercial 4.0 International License.

Giriş

Genç istihdamı kavramı, 15-24 yaş grubundaki istihdamı ifade etmekte olup gençlerin iş gücü piyasalarındaki ve sosyal hayattaki durumlarının ortaya konulması açısından önemlidir. Ekonomik büyüme ve ihracat artışı ülke ekonomisini özellikle genç istihdamı olumlu yönde etkilemekte olup ülkeler genç istihdamın artırılması yönünde stratejiler geliştirmekte ve politikalar yürütmektedir. Bu yaş grubundaki gençlerin potansiyellerinin, güçlerinin ülkelerin ekonomik ve sosyal gelişimi sağlamak için eğitimlerine uygun bir şekilde değerlendirilmesi gerekmektedir. İstihdam, büyüme, ihracat artışları birbirlerini olumlu yönde etkilediği için ekonomilerin öncelikli hedefleri arasında ekonomik büyüme, istihdamının artırılması ve ihracatın artırılması başlıca ekonomik hedefleri arasında yer almaktadır.

Ulusal Genç İstihdam Stratejisi 2021-2023 raporuna göre Türkiye ekonomisindeki gelişme ve ilerlemelerin işgücü piyasalarına olumlu yansımaları, işgücü verimliliğinin ve istihdam edilenlerin sayısının artması söz konusudur. Ancak Türkiye'nin yüksek gelir düzeyine sahip ülkeler arasına girebilmesi açısından nitelikli işgücünün üretim sürecinde yer almasının sağlanması ve işgücü verimliliğinin artırılması için güçlü istihdam politikalarına ihtiyaç vardır. Dolayısıyla özel politika gerektiren grupların istihdam olanaklarının artırılması kapsamında genç istihdamı ele alınmakta olup gençlere yönelik politikalar yürütülmektedir.

İstihdam ve işsizlik, sosyal ve ekonomik boyutları itibarıyla aynı gerçekliğin iki farklı boyutunu göstermektedir. Uygulanan iktisat politikaları sonucunda işsizliğin azaltılması hedeflenirken aynı zamanda istihdamın artırılması hedeflenmektedir. Uluslararası Çalışma Örgütü (International Labor Organization-ILO)'ne göre "genç işsizlik" 15-24 yaş arasındaki bireylerin işsizliği olarak tanımlanmaktadır. Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD genç işsizleri, "15-24 yaş arasında, çalışmaya hazır ve son dört hafta içerisinde aktif olarak iş bulmak için çabaladığını ama işsiz olduğunu bildiren kişiler" olarak ifade etmiştir. Dünya genelinde genç işsizlik önemli bir sorun teşkil edip genç işsizliğin azaltılması ve istihdamının artırılmasına yönelik politikalar yürütülmektedir.

Bu çalışmada genç istihdamı, dış ticaret ve büyüme arasındaki ilişkiler ele alınmıştır. İstihdam, büyüme ve dış ticaret ilişkilerini ele alan birçok çalışma yapılmakta olup literatürde özellikle genç istihdamın dış ticaret ile olan ilişkisini ortaya koyan çalışmanın oldukça az sayıda olması dikkat çekicidir. Bu çalışmada genç istihdamı, dış ticaret ve büyüme arasındaki ilişkiler Todo-Yamamoto nedensellik testi ile analiz edilerek bu konuda literatüre katkı sağlanması amaçlanmıştır.

1. Genç İstihdamı, Dış Ticaret ve Büyüme İlişkisi Teorik Arka Planı

Gençlerin topluma ve işgücü piyasalarına başarılı bir şekilde katılım sağlaması, kendi refahlarının artması ve kişisel ekonomik beklentilerinin karşılanması anlamında önemlidir. Gerek iş yapma potansiyelleri gerekse dinamik iş hayatına uyum kapasitelerinin yüksekliği, gençlerin iş dünyasına aktif katılımının stratejik önemini artırmaktadır. Genç işsizliği ülkenin potansiyel üretimini, ihracatını olumsuz etkilemektedir. Diğer taraftan ekonomik büyüme ve ihracat sayesinde yeni iş alanları ve istihdam olanakları da artmaktadır. Bu anlamda küreselleşen dünyada istihdam ve ihracat ilişkisi üzerinde önemle durulması gereken bir konudur.

Küreselleşme süreci, ülkelerin uyguladığı ekonomi politikalarının değişmesine neden olmuştur. Ülkeler daha önceden ithal ikameci sanayileşme politikaları uygulanırken ihracata yönelik büyüme stratejilerine ve politikaları uygulamaya başlamıştır. İhracata yönelik büyüme stratejilerinde ülkelerin karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olduğu ürünlerin üretiminde uzmanlaşması gerektiği ve uluslararası talep göz önünde bulundurularak üretim yapılması gerektiği ortaya konulmuştur (Kazgan, 1998: 136). Heckscher-Ohlin Samuelson yaklaşımında ticaret engellerinin azaltılması ve kaldırılması sonucunda ithal ikameci sektörlerde üretim miktarı ve istihdam düzeyi azalırken ihracata yönelik üretim yapan sektörlerin üretim miktarının ve istihdam düzeyinin artacağı öngörülmektedir. Yani istihdam, ithal ikameci sektörlerden ihracata yönelik üretim yapan sektörlerle doğru hareket edecektir (Greenaway, 1999: 488).

Ekonomik büyüme ile ihracat arasında iki taraflı bir ilişki vardır. Yani büyüme-ihracat arasındaki nedensellik ilişkisi çift yönlüdür. Uzun dönemde ihracattaki artışlar ekonomik büyümeyi olumlu etkilemektedir. Ayrıca ekonomik büyüme ile ortaya çıkan üretim artışı ve ölçek ekonomileri nedeniyle tekrar ihracat artışı ortaya çıkmaktadır (Dawson ve Sanjuán-López, 2013: 48). İçsel büyüme teorisinde ihracatın pozitif dışsallıklara yol açarak daha verimli üretim yöntemlerinin ortaya çıkmasına neden olduğu vurgulanmaktadır. Bu da verimlilik ve ekonomik büyümeyi sağlamaktadır (Grossman ve Helpman, 1993). İhracata dayalı büyüme teorisine göre kısa vadede Keynesyen ihracat büyümesinin ardından dış ticaret çarpanı yoluyla gelir artışına yol açmaktadır. İhracat sonucunda elde edilen döviz, büyümeye katkıda bulunacak olan ithal mamul ve teknolojiyi finanse etmek için kullanılmaktadır (Chenery ve Strout, 1966). Yani ihracattaki artış hem geliri hem de ithalatı artırmaktadır.

Literatürde dış ticaret ve istihdam ilişkisi farklı açılardan ele alınmıştır. Eli Heckscher ve Betil Ohlin ticaretin temeli olarak faktör donatılarının rolünü ilk keşfeden kişiler olmuştur. Ülkelerdeki üretim faktörlerinin göreceli fiyatlarının farklı olması ve üretim faktörlerinin farklı oranlarda olması nedeniyle ülkelerarası ticaret yapılmaktadır (Heckscher ve Ohlin, 1991: 48). Stolper-Samuelson teorisinde emek yoğun ürün ithalatının gelişmekte olan ülkelerde emek talebinin, istihdamın ve ücretlerin azaltacağı görüşünden yola çıkılarak istihdam ve dış ticaret ilişkisi ele alınmıştır. Ayrıca endüstri düzeyinde emek verimliliği/maliyetindeki ülkelerarası farklılığı dikkate almaktadır.

İki ülkeli iki mallı ve iki üretim faktörlü bir modelde taşıma maliyetlerinin sıfır olduğu varsayımı ve tam rekabet koşulları altında Heckscher-Ohlin (H-O) teorisi ülkeler arasındaki göreceli faktör donanımları farklılıkları ve fiyat farklılıklarının ticaretin en önemli nedeni olduğunu savunmaktadır. Bu teoriye göre bir ülkede hangi üretim faktörü daha bol ve ucuz ise bu faktörün yoğun olarak kullanıldığı ürünlerin üretilmesi ve ihraç edilmesi gerekmektedir. Bir ülkede bir üretim faktörü diğerine göre daha az ve pahalı ise bu faktörün yoğun olarak kullanıldığı ürünlerin ithal edilmesi gerekmektedir. Eğer dış ticaret bu şekilde gerçekleşirse ticaret sonrasında ülkeler arasındaki fiyatlar eşitlenecektir. Yani bu teori emek faktörünün bol ve ücretlerin düşük olduğu ülkelerin emek yoğun mallarda uzmanlaşması gerektiğini, sermaye faktörünün bol olduğu ülkelerin ise sermaye yoğun mallarda uzmanlaşması gerektiğini savunmaktadır (Carbaugh, 2000: 74).

Stolper-Samuelson gelir dağılımı hipotezi tam rekabet koşulları altında emek ve sermaye olmak üzere iki üretim faktörünün olduğunu varsaymaktadır. Bu hipoteze göre bir ülke dışa açıldığında karşılaştırmalı üstünlüklere sahip olduğu ürünlerde yoğun olarak kullanılan üretim faktörünün geliri artmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerde emek faktörü bol olduğu için işgücü geliri olan ücretlerin artacağı, diğer üretim faktörü olan sermayenin gelirin ise azalacağı öngörülmektedir (Litwin, 1998: 2). Gelişmiş ülkelerde ise sermaye faktörü bol olduğu için sermaye faktörünün geliri olan faizin artacağı ve diğer faktör olan emeğin geliri olan ücretlerin düşeceğini öngörmektedir.

Yeni dış ticaret teorileri arasında dış ticaret ve istihdam arasında bağlantı kuran teori D.B. Keesing tarafından geliştirilen "Nitelikli İşgücü Teorisi" olmuştur. Nitelikli işgücü teorisine göre sanayileşmiş ülkelerin karşılaştırmalı üstünlüğünün kaynağı nitelikli işgücüdür. Nitelikli işgücü açısından zengin olan ülkeler üretimi nitelikli işgücüne bağlı olan malların üretiminde uzmanlaşmaktadır (Dura, 2000: 5). Nitelikli işgücü teorisi, Heckscher-Ohlin teorisine beşerî sermaye unsurunu da ekleyerek dış ticareti açıklamıştır (Öztürk, 2009: 24-26).

2. Genç İstihdamının Türkiye ve Dünyadaki Durumu

İhracata yönelik üretim yapan sektörlerin gelişmesi dış rekabetin etkisiyle verimliliğin artmasını, maliyetlerin düşmesini, ürün kalitenin yükselmesini ve uluslararası rekabet gücünün artmasını sağlayacaktır. Uluslararası piyasalarda rekabet gücü sağlamak için teknoloji yoğun ve katma değeri yüksek üretim ve nitelikli işgücü stratejik öneme sahiptir. Bu noktada gençlerin eğitimlerine uygun bir şekilde, geleceğin işlerinin gerektirdiği becerilerle donatılmış olarak istihdam edilmesi, üretim sürecine aktif katılımının sağlanması oldukça önemlidir.

11. Kalkınma Planı'nda gençlerin istihdamının artırılması, karar alma mekanizmalarına, sosyal ve iktisadi hayata aktif katılımının sağlanması hedefine ulaşılması için Ulusal Genç İstihdam Stratejisi ve Eylem Planı (2021-2023)

hazırlanarak Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nun koordinasyonunda uygulamaya konulmuştur. İstihdam eğitim bağlantısının kuvvetlendirilmesi, eğitim almadığı hâlde istihdamda yer almayan gençlerin istihdamının artırılması ülke geleceği açısından önemlidir (Zafer Kalkınma Ajansı). Bunun yanı sıra gençlerin girişimciliğinin teşvik edilmesi için fırsat sunan Avrupa Birliği projeleri yürütülmektedir.

Gençlerin mevcut işlerde istihdam edilmesinin yanında girişimci olarak da desteklenmesi genç işsizliğin sorununa bir çözüm sunmaktadır. Özellikle genç nüfuslu gelişmekte olan ülkelerde gençlerin girişimci olmaları yönünde atılan adımlar genç istihdamını artıracaktır. Günümüzde gençler yeni girişimler için gerekli olan cesaret ve güce sahiptir. Girişimcilik sayesinde çok iyi eğitilmiş gençler, iş zekâsı ve yeteneklerini geliştirmektedir (Alan, 2020: 1001). Gençlerin girişimcilik eğitimlerini almaları ve yaratıcı iş fikirlerinin olması başarılarını artırmaktadır. Yaratıcı iş fikirlerine sahip ve eğitimleri doğrultusunda araştırmalar yapan genç girişimciler, devlet desteği alarak ve girişimlerine yatırımcı bularak girişimlerini geliştirmekte ve birçok ülkeye ihracat yapabilecek duruma gelmektedir.

Tablo 1'de Türkiye'de 15-25 yaş grubuna ait istihdam verileri yer almaktadır.

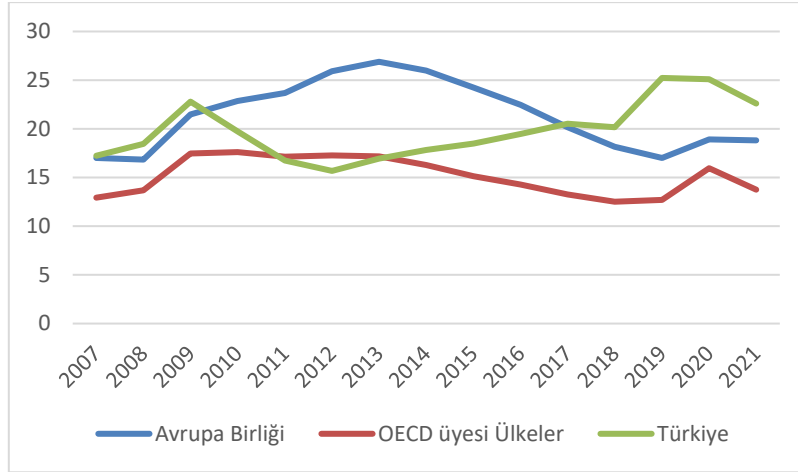
Tablo 1: 15-24 Yaş Temel İşgücü Göstergeleri

Gösterge	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Genç Nüfus (15-24)	11.874.000	11.869.000	11.691.000	11.646.000	11.796.000	12.122.000
İşgücü	4.858.000	4.845.000	4.975.000	4.925.000	4.738.000	5.038.000
İşgücüne Katılma Oranı %	40,9	40,8	42,6	42,3	40,2	41,6
İstihdam	3.601.000	3.874.000	3.642.000	3.730.000	3.569.000	3.972.000
İşsiz	1.258.000	972.000	1.333.000	1.195.000	1.246.000	1.066.000
İşsizlik oranı	25,9	20,1	26,8	24,3	24,7	21,2

Kaynak: TÜİK Temel işgücü göstergeleri

Tablo 1'e göre Türkiye'de genç işsizlik oranı 2017 yılında %25,9 iken 2022 yılında %21,2'e gerilemesine rağmen hâlâ oldukça yüksektir. Ülkede 2022 yılında 5 milyon genç işgücü, 1 milyon genç işsiz mevcuttur. Şekil 1'de genç işsizliğin 15-24 yaş toplam işgücüne oranı yüzdesi Türkiye ile OECD ülkeleri ve Avrupa Birliği'yle karşılaştırılmıştır.

Şekil 1: 15-24 Yaş genç işsizliğin 15-24 yaş toplam işgücüne Oranı (%): Türkiye ile Avrupa Birliği ve OECD Karşılaştırması

Kaynak: Dünya Bankası Veri Tabanı

2011-2013 yılları arasında Türkiye'nin genç işsizliğinin 15-24 yaş toplam işgücüne oranı yüzdesi OECD ülkeleri ve Avrupa Birliği ortalamasının altında seyrederken 2017 yılından itibaren OECD ülkeleri ve Avrupa Birliği ortalamasının üzerinde seyretmeye başlamıştır. Tablo 2'de ne eğitimde ne istihdamda olan 15-24 yaş grubundaki genç nüfusun aynı eğitim düzeyindeki toplam nüfus içerisindeki yüzde payı gösterilmiştir.

Tablo 2: Ne eğitimde Ne istihdamda olan 15-24 Yaş grubundaki Genç Nüfusun Aynı Eğitim Düzeyindeki Toplam Nüfus İçindeki Yüzde Payı

	2015	2016	2017	2018	2019	2020
15-24 yaş grubundaki nüfus	23,9	23,5	24,3	23,1	25,5	25,7
Okur yazar olmayanlar	78,6	82,9	81,5	81,1	85	81,6
Lise altı eğitilmişler	24,1	23,3	23,3	22	23,5	23,5
Lise	16	17,4	17,2	18,3	17,6	19,7
Mesleki veya teknik lise	19,9	19,1	22,8	22,8	29,2	29,6
Yükseköğretim	26	24,8	31,1	25,8	32,6	33,3

Kaynak: TÜİK İşgücü İstatistikleri

2020 yılında 11,6 milyon 15-24 yaş grubundaki nüfusun %25,7'si yani 3 milyona yakın genç ne eğitimde ne de istihdamdadır. Okuryazar olmayan 179 bin gencin %81,6'sı ne eğitim ne de istihdamdadır. Bu eğitim düzeyindeki gençlerin içerisinde ne eğitimde ne istihdamda olanların payı oldukça yüksektir. 2015-2020 yılları arasında mesleki ve teknik lise mezunlarının ne eğitimde ne istihdamda olanların payı %19,9'dan %29'a yükselmiştir. Sayıları ise

282 binden 601 bine yükselmiştir. Mesleki ve teknik eğitim alarak iş dünyası için erken yaşlarda yetiştirilen gençler için bu orandaki artışın incelenmesi gerekmekte olup gerekli önlemler alınmalıdır. 2015-2020 yılları arasında yükseköğretim mezunlarının içerisinde ne eğitimde ne istihdamda olanların payı %26'dan %33'e yükselmiştir. Sayıları ise 311 bin kişiden 543 bine yükselmiştir. Yükseköğretim mezunlarının istihdam içerisinde yer almaması ülkenin ekonomik ve sosyal anlamda gelişimini yavaşlatmakta ve potansiyelinin altında kalmasına yol açmaktadır. Tablo 3'te Türkiye'de 2013-2022 yılları arasında dış ticaret verileri yer almaktadır.

Tablo 3: Toplam İhracat ve İthalat Rakamları

Yıl	İhracat Dolar	İthalat Dolar	Yıl	İhracat Dolar	İthalat Dolar
2013	151.802.637.087	251.661.250.110	2018	167.920.613.455	223.047.094.482
2014	157.610.157.690	242.177.117.073	2019	171.464.944.593	202.704.319.533
2015	143.838.871.428	207.234.358.616	2020	160.656.652.087	209.534.324.904
2016	142.529.583.808	198.618.235.047	2021	213.598.368.958	260.682.217.185
2017	156.992.940.414	233.799.651.234	2022	235.279.223.566	342.211.450.931

Kaynak: TÜİK Dış Ticaret İstatistikleri

Tablo 3'e göre 2013-2022 yılları arasında dış ticaret hacminde artış meydana gelmiştir. 2013 yılında 151,8 milyar dolar olan ihracat 2022 yılında 235,2 milyar dolara yükselmiştir. 2013 yılında 251,6 milyar dolar olan ithalat 2022 yılında 342,2 milyar dolara yükselmiştir.

3. Literatür Taraması

Dış ticaret ve istihdam ile ilgili yapılan çalışmalar incelendiğinde literatürde genç istihdamı ve ihracat ilişkisi bağlamından ziyade konunun ağırlıklı olarak genel istihdam üzerinden tartışıldığı görülmektedir. Dış ticaretin genç istihdam üzerindeki etkilerini analiz eden çalışma sayısı oldukça azdır. Literatürde istihdam ve dış ticaret arasındaki ilişkiler Heckscher-Ohlin teorisi ve Stolper-Samuelson gelir dağılımı hipotezi kapsamında ele alınmıştır. Farklı çalışmalarda bu teorilerin geçerliliği ampirik olarak test edilmiştir. Heckscher-Ohlin-Samuelson (H-O-S) teorisinin geçerliliği Trefler (1995) tarafından 30 ülke ve 9 faktör için; Bowen, Leamer ve Sveikauskas (1987) tarafından 27 ülke ve 12 faktör için araştırılmış ve ampirik sonuçların teoriyi sınırlı doğruladığı bulunmuştur. Nitelikli işgücü teorisi Heckscher-Ohlin teorisine beşerî sermaye eklenerek dış ticareti açıkladığı için yine H-O teorisine çelişmemiştir.

Freeman ve Revenga (2004), 1970-1992 yılları arasında OECD ülkelerinin az gelişmiş ülkelerle yaptığı dış ticaretin sektörel düzeyde ve ülke genelinde işgücü piyasaları üzerindeki etkisini incelemiştir. Dış ticaretin OECD ülkelerindeki işgücü piyasalarını ve istihdamı olumsuz etkilediği sonucuna ulaşmıştır. Sonuç olarak dış ticaretin batılı ülkelerdeki işgücü üzerinde hiçbir etkisinin olmayacağı şeklindeki argümanı desteklemeyen sonuçlara ulaşmıştır.

Sakurai (2004), 1980-1990 yılları arasında dış ticaretin Japon imalat sektöründeki ve farklı beceri düzeylerindeki işgücü talebini nasıl etkilediğini Faktör İçeriği yöntemi (Factor Content) ile analiz etmiştir. Bu yaklaşımda iş gücü piyasalarının rekabetçi olduğu varsayılmıştır. Analiz sonuçlarına göre artan ticaretin istihdamı olumsuz etkilediği ancak bu etkinin çok büyük olmadığı sonucuna ulaşmıştır.

Kien ve Heo (2009), 1999-2004 yıllarında Vietnam'da ticaret serbestleşmesinin istihdam üzerindeki etkisini Sistem

Genelleştirilmiş Momentler yöntemi (Sistem GMM) kullanarak araştırmıştır. İhracat artışının türetilmiş işgücü talebi üzerindeki etkisinin pozitif ve istatistiksel olarak anlamlı olduğu saptanmıştır. İthalatın ise Vietnam'daki istihdam seviyesini olumsuz etkilemediği sonucuna ulaşılmıştır.

Polat ve Uslu (2010), 1988:1-2007:3 döneminde Türkiye imalat sanayi için dış ticaret ve istihdam arasındaki ilişkiyi Dağıtılmış Otokoregresif yaklaşımı (ARDL) ile analiz etmiştir. Çalışma sonuçlarına göre kısa dönemde ihracat ve ithalatın istihdam üzerindeki etkisi anlamlı ve pozitifdir. Uzun dönemde ise dış ticaretin istihdam üzerinde bir etkiye sahip olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Kiyota (2012), çalışmasında 1975-2006 döneminde Japonya'nın artan mal ve hizmet ihracatının ne kadar istihdam yarattığını girdi-çıkıtı tablolarından yola çıkarak analiz etmiştir. İhracatın bir endüstrinin istihdamı üzerindeki etkisini (dolaylı etki) ve diğer endüstrilerin istihdam üzerindeki etkisini (dolaylı etki) tahmin etmiştir. Dolaylı etkinin doğrudan etkiyi neredeyse tüm dönem boyunca aştığı sonucuna ulaşılmıştır.

Anyanwu (2014), 1980-2010 yılları arasında Afrika ülkeleri için yapmış olduğu çalışmada Afrika içi ticaretin genç işsizliğe etkisini analiz etmiştir. Ampirik çalışma sonuçları Afrika içindeki dış ticaret arttığında bu kıtadaki toplam, erkek ve kadın genç işsizliğin azaldığını göstermektedir. Ayrıca Afrika ülkelerinde yerel yatırımlar, kurumsallaşmış demokrasi, orta öğretim eğitimi, kişi başına düşen reel gelir arttıkça genç işsizliğin azaldığı sonucuna ulaşılmıştır.

Karakuş ve Atabey (2021) tarafından 1988-2019 yılları arasında Türkiye ekonomisi için yapılan çalışmada genç işsizlik, ihracat ve ekonomik büyüme arasındaki nedensellik ilişkisini Toda-Yamamoto nedensellik testi ile analiz etmiştir. Nedensellik testi sonuçlarına göre genç işsizlikten ihracata bir nedensellik ilişkisi tespit edilmemiştir. Ancak ihracattan genç işsizliğe doğru nedensellik ilişkisi tespit edilmiştir.

Oksak ve Sarıtaş (2021), 2000-2018 yılları arasındaki dönemde OECD üyesi 36 ülke için İki Aşamalı Genelleştirilmiş Momentler (GMM) yöntemiyle dış ticaret ve büyümenin toplam işgücü üzerindeki etkisini araştırmıştır. Analiz sonuçları ihracat, ithalat ve büyümenin işgücünü pozitif şekilde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Nüfus artışının ve brüt sermaye oluşumunun işgücü üzerinde pozitif yönlü bir etkisinin olduğu bulunmuştur.

Ersungur, Özdemir ve Tığtepe (2021), 1980-2018 yılları arasında 20 OECD üyesi ülke için dış ticaretin istihdama etkisini CCEMG tahmincisi ve Emirmahmutoglu ve Köse Nedensellik testi ile araştırmıştır. Çalışmanın sonucuna göre uzun dönemde ihracat ve istihdam arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmemiştir. Sabit sermaye ve ithalata istihdam arasında ise pozitif ve anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir.

Demir (2022), 2013:1-2020:2 arasında çeyrek dönem verileri ile Türkiye ekonomisinde dış ticaret, genç işsizlik ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi analiz etmiştir. Zamanla Değişen Nedensellik Testi sonuçlarına göre Türkiye ekonomisinde 2015:4, 2016:1 ve 2016:2 dönemlerinde ekonomik büyümeden genç işsizliğe, ihracata ve ithalata nedensellik ilişkisi bulunmuştur. Aynı zamanda genç işsizlikten ihracata, ithalata ve ekonomik büyümeye doğru nedensellik ilişkisi bulunmaktadır.

Türkiye imalat sanayisini dikkate alarak istihdam ve dış ticaret ilişkisini inceleyen çalışmalara Polat, Uslu ve Aydemir (2011) ve Akkuş (2014) çalışmaları örnek olarak verilebilir. Akkuş (2014), Türk imalat sanayiinde verimlilik ve uluslararası ticaretin istihdam üzerindeki etkilerini 2003-2010 yılları arasındaki dönem için panel veri yöntemiyle analiz etmiştir. Çalışmada uluslararası ticaretin istihdam üzerine doğrudan etkileri ve verimliliğe dayalı dolaylı etkileri tahmin edilmiştir. Ampirik sonuçlar ihracat ve ithalatın istihdam üzerindeki doğrudan etkisinin anlamlı olduğu bulunmuştur. İhracattaki artışın emek talebini artırdığı, ithalattaki artışın emek talebini azalttığı sonucuna ulaşılmıştır. Polat, Uslu ve Aydemir (2011), 2003-2008 yılları arasında Türkiye ekonomisine ait 22 imalat sanayi sektörü için panel veri yöntemiyle dış ticaretin istihdam üzerindeki etkisini analiz etmiştir. Panel veri analizi sonuçlarına göre üretimin istihdam üzerindeki etkisi pozitif ve ücretlerin istihdam üzerindeki etkisi negatif bulunmuştur. Dış ticaretin istihdam üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Genç istihdamı ile ilgili yapılan çalışmalara bakıldığında literatürde genç işsizlik konusu dikkat çekmektedir. Çondur ve Bölükbaş (2014), Türkiye ekonomisinde 2000:Q1 ve 2010:Q4 yılları için yapmış oldukları çalışmada genç işsizlik ve ekonomik büyüme ilişkisini analiz etmiştir. Çalışmanın sonuçlarına göre GSYİH ve genç işsizlik arasında nedensellik ilişkisi bulunmuştur. Günaydın ve Çetin (2015), Türkiye ekonomisinde 1988-2013 dönemi için Granger nedensellik testi ile yapmış oldukları çalışmada enflasyon, reel gelir, doğrudan yabancı sermaye ve enflasyonun genç işsizlik üzerindeki etkisini araştırmıştır. Çalışmanın sonuçlarına göre kısa ve uzun dönemde diğer değişkenlerin genç istihdamı üzerinde negatif ve anlamlı bir etkiye sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yavaş (2021), 2000’li yıllarda genç erkek ve kadın işsizliğini karşılaştırmış ve genç kadın işsizliğinin nedenlerini ve genç kadın işsizliğine yönelik işgücü politikalarını analiz etmiştir. Setyanti ve Wahyudi (2021), yapmış oldukları çalışmada Güneydoğu Asya Ülkeler Birliği (ASEAN) üyesi 5 ülkede genç istihdamı ile doğrudan yabancı yatırımlar arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Granger nedensellik testine göre Tayland dışındaki ülkelerde doğrudan yabancı girişi ile genç istihdamı arasında nedensellik ilişkisi bulunmuştur. Omoyele, Oloke, Olabisi ve Aderemi (2022), Nijerya ekonomisinde 1990-2019 yıllarında ekonomik büyüme, yoksulluk ve genç işsizlik arasındaki nedensellik ilişkisini incelemiştir. Çalışmanın sonuçlarına göre yoksullukla genç işsizlik arasında nedensellik ilişkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

4. Veriler ve Yöntem

Çalışmada 2005:1 ve 2022:4 dönemleri arasında Türkiye ekonomisine ait genç istihdamı, GSYİH (Harcama Yöntemiyle-Cari fiyatlarla), toplam ihracat ve toplam ithalat verileri kullanılmıştır. Genç istihdam (15-24 yaş) verileri Türkiye İstatistik Enstitüsü (TÜİK) İşgücü istatistiklerinden alınmış olup mevsim etkisinden arındırılmış temel işgücü göstergeleridir. Toplam ihracat ve ithalat verileri yine TÜİK veri tabanından sağlanmıştır. GSYİH (harcama yöntemiyle-cari fiyatlarla) verileri Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası EVDS’den alınmıştır. Serilerin logaritmik dönüşümü yapılmıştır. Türkiye’de genç istihdamı, toplam ihracat, toplam ithalat ve Gayrisafi Yurtiçi Hasıla arasındaki ilişki Toda-Yamamoto nedensellik testi ile analiz edilmiştir.

Toda-Yamamoto nedensellik testinin çalışmada kullanılmasının nedeni Granger (1969) tarafından geliştirilen nedensellik testinde durağan olmayan serilerin durağan hâle getirilmesi gerekirken, Toda-Yamamoto (1995) testinin farklı durağanlık seviyesindeki seriler ile çalışma imkânı sunmasıdır. Granger nedensellik testinde seriler durağan hâle getirilirken ortaya çıkan bilgi kayıplarının da önüne geçilerek daha sağlıklı analizlerin yapılması sağlanmaktadır. Ayrıca Toda-Yamamoto nedensellik testinde değişkenler arasında eşbütünleşme ilişkisinin varlığı dikkate alınmamaktadır. Bu testin sonuçları uzun dönemli ilişkileri yorumlaya imkân tanımaktadır.

Todo-Yamamoto testi yapılması için öncelikle VAR modeli ile uygun gecikme uzunluğu (m) ve en yüksek bütünleşme derecesi (dmax) belirlenmektedir. Daha sonrasında (m+dmax) ile VAR modeli tahmin edilmelidir. Todo-Yamamoto testi modeli aşağıdaki gibidir (Gazel, 2017: 292);

$$Y_t = \omega + \sum_{i=1}^m \alpha_{1i} X_{t-i} + \sum_{i=1}^m \beta_{1i} Y_{t-i} + \sum_{j=m+1}^{dmax} \delta_{1j} X_{t-j} + \sum_{j=m+1}^{dmax} \theta_{1j} Y_{t-j} + \varepsilon_{1t} \quad (1)$$

$$X_t = \varphi + \sum_{i=1}^m \alpha_{2i} X_{t-i} + \sum_{i=1}^m \beta_{2i} Y_{t-i} + \sum_{j=m+1}^{dmax} \delta_{2j} X_{t-j} + \sum_{j=m+1}^{dmax} \theta_{2j} Y_{t-j} + \varepsilon_{2t} \quad (2)$$

(1) ve (2) nolu eşitlikte m, uygun gecikme uzunluğunu; dmax en yüksek bütünleşme derecesini göstermektedir. ε_{1t} ve ε_{2t} hata teriminin ortalamasının sıfır olduğu ve sabit bir kovaryans matrisine sahip olduğu varsayılmıştır. Değişkenler arasında nedensellik ilişkisinin varlığının test edilmesi için $H_0: \alpha_{1i} = 0$ ve $H_0: \alpha_{2i} = 0$ hipotezleri modified wald testiyle incelenmektedir. Bulunan MWald istatistik değerinin k serbestlik derecesi χ^2 tablo değerinden büyük olması durumunda H_0 hipotezi reddedilmektedir.

5. Bulgular

Çalışmanın uygulama kısmında öncelikle değişkenlere ait birim kök testleri yapılmıştır. Augmented Dickey-Fuller (ADF) ve Phillips-Perron (PP) birim kök testi sonuçları Tablo 4'te yer almaktadır.

Tablo 4: Augmented Dickey-Fuller (ADF) ve Phillips-Perron (PP) Birim Kök Testi Sonuçları

Augmented Dickey-Fuller (ADF)						
	Sabitsiz ve Trendsiz		Sabitli		Sabitli ve trendli	
	Düzeyde	Farkı alındığında	Düzeyde	Farkı alındığında	Düzeyde	Farkı alındığında
lnemp	1.254 (0.945)	-7.209 (0.000)	-0.586 (0.866)	-7.296 (0.000)	-3.076 (0.12)	-7.297 (0.000)
lnexp	1.506 (0.966)	-10.043 (0.000)	-1.813 (0.371)	-10.363 (0.000)	-3.413 (0.057)	-10.3 (0.000)
lnimp	1.242 (0.944)	-8.621 (0.000)	-2.267 (0.185)	-8.724 (0.000)	-2.917 (0.163)	-8.66 (0.000)
lngdp	0.58 (0.839)	1.079 (0.925)	1.883 (0.999)	0.274 (0.975)	1.259 -1.000	-0.673 (0.97)
Phillips-Perron (PP)						
	Sabitsiz ve Trendsiz		Sabitli		Sabitli ve trendli	
	Düzeyde	Farkı alındığında	Düzeyde	Farkı alındığında	Düzeyde	Farkı alındığında
lnemp	1.004 (0.915)	-7.407 (0.000)	-1.044 (0.733)	-7.468 (0.000)	-2.171 (0.497)	-7.466 (0.000)
lnexp	2.694 (0.998)	2.694 (0.998)	-1.629 (0.462)	-10.725 (0.000)	-3.39 (0.06)	-10.667 (0.000)
lnimp	1.616 (0.973)	-8.647 (0.000)	-2.258 (0.188)	-8.911 (0.000)	-2.962 (0.15)	-8.835 (0.000)
lngdp	-4.714 (1.000)	-7.237 (0.000)	2.757 -1.000	-8.158 (0.000)	1.387 (1.000)	-8.916 (0.000)

Tablo 4'de ADF birim kök testleri sonucunda ihracat (lnexp), ithalat (lnimp), genç istihdam (lnemp)

değişkenlerinin I(1) düzeyinde durağan olduğu görülmektedir. PP birim kök testine göre Gayrisafi Yurtiçi Hasıla (Ingdp), genç istihdam, ithalat (Inimp) I(1) düzeyinde durağan olduğu tespit edilmiştir. Serilerin en yüksek entegre olma derecesi $d_{max}=1$ olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Optimal gecikme uzunluğunun belirlenmesi için farklı bilgi kriterlerinin göstermiş olduğu gecikme uzunlukları tablo 5'te gösterilmiştir.

Tablo 5: VAR Modelinde Bilgi Kriterine Göre Optimal Gecikme Uzunlukları

Lag	LogL	LR	FPE	AIC	SC	HQ
0	1.288.199	NA	2.68e-07	-3.782.421	-3.649.715	-3.729.983
1	3.775.125	4.597.045	2.32e-10	-1.083.371	-10.17018*	-1.057.152
2	3.961.971	3.227.336	2.15e-10	-1.091.506	-9.720.706	-1.044.312
3	4.266.237	4.886.697	1.41e-10	-1.135.223	-9.627.050	-1.067.053
4	4.483.622	3.227.846	1.22e-10	-1.152.613	-9.270.120	-1.063.467
5	4.877.356	5.369.092	6.26e-11	-1.223.441	-9.447.578	-1.113.320
6	5.134.959	32.00530*	4.98e-11*	-12.53018*	-9.212.521	-11.21922*

Not: LR: ardışık modifiye edilmiş LR test istatistiğini, FPE: Son tahminci hatası, AIC: Akaike bilgi kriteri, SC: Schwarz bilgi kriteri, HQ: Hannan-Quinn bilgi kriteridir.

Tablo 5'te VAR modelinin gecikme uzunlukları içinde en düşük Akaike ve Schwarz bilgi kriterinin altıncı gecikme uzunluğu olduğu tespit edilmiştir ($m=6$). Tablo 6'da optimal gecikme uzunluğuna göre kurulan VAR modelinin değişen varyans ve otokorelasyon testi sonuçları yer almaktadır.

Tablo 6: Otokorelasyon, Değişen Varyans, Normallik Test Sonuçları

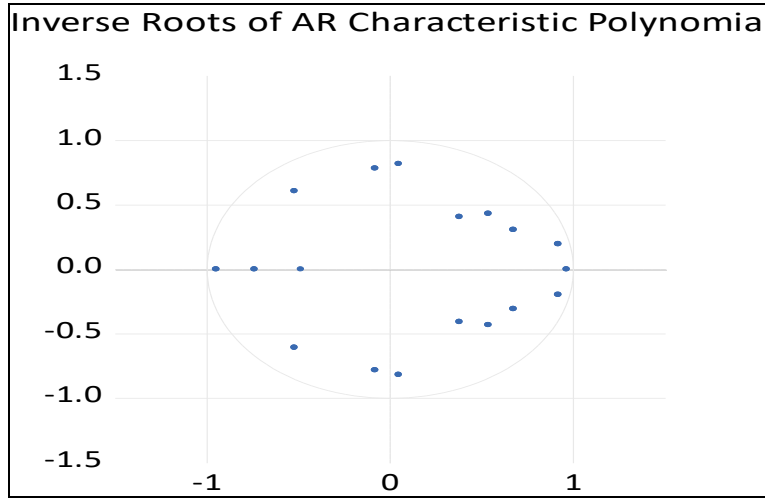
White Değişen Varyans Testi	
Test İstatistiği	Olasılık Değeri
570.539	0.369
Lagrange Çarpanı (LM) Otokorelasyon Testi	
LM-Test İstatistiği	Olasılık Değeri
16.190	0.442
Normallik Testi	
Test İstatistiği	Olasılık Değeri
4,846	0,303

Tablo 6'ya göre "otokorelasyon yoktur" şeklindeki H_0 hipotezi olasılık değeri 0,05'ten büyük olduğu için reddedilemez. Yani VAR analizinde otokorelasyon sorunu yoktur. Aynı şekilde "değişen varyans yoktur"

şeklindeki H_0 hipotezi olasılık değeri 0,05'ten büyük olduğu için reddedilemez. LM test sonuçları modelde değişen varyans olmadığını göstermektedir. Normallik testi olasılık değeri 0.05'ten büyük olduğu için "hatalar normal dağılıma sahiptir" şeklindeki H_0 hipotezi reddedilemez. Yani hata terimleri normal dağılımlıdır. Elde edilen $m+d_{\max}=7$ seviyesi Todo-Yamamoto nedensellik testinde dikkate alınmıştır.

Tahmin edilen modelin durağan olup olmadığını incelenmesi gerekmektedir. VAR modelinin durağanlığının test edilmesi için AR karakteristik polinomunun ters kökenlerinin birim çember içerisindeki konumu incelenmiştir. Katsayı matrisine ait özdeğerler, birim çemberin içerisinde ise sistem durağan ve istikrarlı olduğu kabul edilmektedir. Ancak özdeğerlerin en az bir tanesi birim çemberin üzerinde ya da dışında ise sistem durağan değildir ve genişleyen bir özellik göstermektedir (Hendry ve Juselius, 2000:10). Tablo 7'de VAR modelinin durağanlığı test edilmiştir.

Tablo 7: AR Karakteristik Polinomunun Ters Kökenlerinin Birim Çember İçerisindeki Konumu

Tablo 7'de ters kökenlerinin birim çemberin içerisinde yer aldığı saptanmıştır. Tahmin yapılan model durağan yapı sergilemektedir. Tablo 8'de Todo-Yamamoto nedensellik test sonuçlarına yer verilmiştir. Todo-Yamamoto testinin hipotezleri aşağıdaki gibidir;

H_0 : X'ten Y'ye doğru nedensellik ilişkisi yoktur. H_1 : X'ten Y'ye doğru nedensellik ilişkisi vardır.

Tablo 8: Todo-Yamamoto Nedensellik Testi Sonuçları

Bağımlı Değişken	Bağımsız Değişken	İstatistik Değeri	Olasılık Değeri	Karar
lnemp	lnexp	17.498	0.014	İhracattan genç istihdamına doğru nedensellik ilişkisi vardır.
lnemp	lnimp	24.019	0.001	İthalattan genç istihdamına doğru nedensellik ilişkisi vardır.
lnemp	lngdp	24.025	0.001	Gayrisafi Yurtiçi Hasıla'dan genç istihdamına doğru nedensellik ilişkisi vardır.
lnexp	lnemp	24.937	0.000	Genç istihdamından ihracata doğru nedensellik ilişkisi vardır.

Inexp	Inimp	24.798	0.000	İthalattan ihracata doğru nedensellik ilişkisi vardır.
Tablo 8 Devamı				
Inexp	Ingdp	42.340	0.000	Gayrisafi Yurtiçi Hasıla'dan ihracata doğru nedensellik ilişkisi vardır.
Ingdp	Inexp	16.003	0.0251	İhracattan Gayrisafi Yurtiçi Hasıla'ya doğru nedensellik ilişkisi vardır.
Ingdp	Inimp	13.606	0.058	İthalattan Gayrisafi Yurtiçi Hasıla'ya doğru nedensellik ilişkisi yoktur.
Ingdp	Inemp	74.085	0.000	Genç istihdamından Gayrisafi Yurtiçi Hasıla'ya doğru nedensellik ilişkisi vardır.
Inimp	Inexp	22.632	0.002	İhracattan ithalata doğru nedensellik ilişkisi vardır.
Inimp	Ingdp	38.900	0.000	Gayrisafi Yurtiçi Hasıla'dan ithalata doğru nedensellik ilişkisi vardır.
Inimp	Inemp	48.094	0.000	Genç istihdamından ithalata doğru nedensellik ilişkisi vardır.

Tablo 8'deki Todo-Yamamoto nedensellik testi sonuçlarına göre genç istihdamı ile ihracat arasında, genç istihdamı ile ithalat arasında ve genç istihdamı ile Gayrisafi Yurtiçi Hasıla değişkenleri arasında çift yönlü nedensellik ilişkisi tespit edilmiştir. Aynı şekilde ihracat ile ithalat arasında, ihracat ve Gayrisafi Yurtiçi Hasıla arasında çift yönlü nedensellik tespit edilmiştir. İthalat ile Gayrisafi Yurtiçi Hasıla arasında tek yönlü nedensellik ilişkisi tespit edilmiş olup ilişkinin yönünün Gayrisafi Yurtiçi Hasıla'dan ithalata doğru olduğu saptanmıştır.

Sonuç ve Tartışma

Gençlerin eğitimlerine uygun bir şekilde, geleceğin işlerinin gerektirdiği becerilerle donatılmış olarak istihdam edilmesi kendi refahlarının artması anlamında önemli olup ekonomik büyüme, ihracatın artması anlamında da stratejik bir öneme sahiptir. Genç işsizliği ülkenin potansiyel üretimini ve ihracatını olumsuz etkilemektedir. Başta genç istihdamı olmak üzere istihdam düzeyinin artması sonucunda ülkenin üretim seviyesi artacaktır. Ekonomik büyüme ve ihracat sayesinde yeni iş alanları ve istihdam olanakları da artacaktır. Bu anlamda küreselleşen dünyada istihdam ve ihracat arasındaki karşılıklı ilişki, üzerinde önemle durulması gereken bir konudur.

Genç istihdamı, dış ticaret, büyüme oranları arasında nedensellik ilişkisiyle ilgili çalışmalara bakıldığında öncelikle istihdam ve dış ticaret arasındaki ilişki Heckscher-Ohlin teorisi ve Stolper-Samuelson gelir dağılımı

hipotezinin geçerliliğini araştıran çalışmalar (Bkz. Bowen, Leamer ve Sveikauskas (1987), Trefler (1995)) çerçevesinde ele alınmıştır. Nitelikli işgücü teorisi, Heckscher-Ohlin teorisine beşerî sermaye unsurunu da ekleyerek dış ticareti açıklamıştır. Literatürde Freeman ve Revenga (2004) ve Sakurai (2004) gibi çalışmalar dış ticaretin istihdam üzerindeki etkisini negatif bulmuştur. Polat ve Uslu (2010); Polat, Uslu ve Aydemir (2011); Ersungur, Özdemir ve Tığtepe (2021) gibi çalışmalarda uzun dönemde ihracat ve istihdam arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmemiştir. Kien ve Heo (2009), Okşak ve Sarıtaş (2021), Akkuş (2014) ise istihdamla dış ticaret arasında pozitif bir ilişkinin olduğu sonucuna ulaşmıştır. Karakuş ve Atabey (2021); Demir (2022) çalışmalarında ihracat ile genç işsizlik arasında nedensellik ilişkisi tespit edilmiştir.

Bu çalışmada 2005:1 ve 2022:4 dönemleri arasında Türkiye’de genç istihdamı, toplam ihracat, toplam ithalat ve Gayrisafi Yurtiçi Hasıla arasındaki ilişki Toda-Yamamoto nedensellik testi ile analiz edilmiştir. VAR modelinin optimal gecikme uzunluğu altıncı gecikme uzunluğu olduğu tespit edilmiştir yani $m=6$ ’dır. ADF ve PP birim kök testi sonuçlarına göre serilerin en yüksek entegre olma derecesi $d_{\max}=1$ olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Optimal gecikme uzunluğuna göre kurulan VAR modelinin değişen varyans ve otokorelasyon testi sonuçlarına göre modelde değişen varyans ve otokorelasyon sorununun olmadığı tespit edilmiştir. Elde edilen $(m+d_{\max})=7$ Toda-Yamamoto nedensellik testinde dikkate alınmıştır. Toda-Yamamoto nedensellik test sonuçlarına göre genç istihdamı ile ihracat arasında, genç istihdamı ile ithalat arasında ve genç istihdamı ile Gayrisafi Yurtiçi Hasıla değişkenleri arasında çift yönlü nedensellik ilişkisi tespit edilmiştir. Aynı şekilde ihracat ile ithalat arasında, ihracat ve Gayrisafi Yurtiçi Hasıla arasında çift yönlü nedensellik tespit edilmiştir. İthalat ile Gayrisafi Yurtiçi Hasıla arasında tek yönlü nedensellik ilişkisi tespit edilmiş olup ilişkinin yönünün Gayrisafi Yurtiçi Hasıla’ dan ithalata doğru olduğu saptanmıştır. Bu çalışmada saptanan nedensellik ilişkilerinden yola çıkılarak Türkiye’de genç istihdamının, dış ticaretin ve ekonomik büyümenin karşılıklı olarak birbirini beslediği bir sürecin yaşandığı söylenebilir.

Çalışmadaki nedensellik ilişkilerinden yola çıkılarak genç istihdamının artırılması için ekonomik büyümeyi ve ihracatı artırıcı politikaların uygulamaya konulması gerektiği söylenebilir. Yine aynı şekilde ekonomik büyümenin ve ihracatın artması için gençlerin istihdam olanakları iyileştirilmelidir. İhracatın gelişmesi ve ekonomik büyümenin artması için yeni pazarlara açılmak, markalaşmak, katma değeri yüksek ürünler üreterek bunları ihraç etmek gerekmektedir. Uluslararası rekabet gücünün artması için nitelikli işgücü ve teknoloji kullanımı önemli bir role sahiptir. Bu nedenle gençlerin mesleki eğitimler almaları yanında dünyadaki trendleri ve teknolojik gelişmeleri yakından takip edebilecek durumda olmaları da oldukça önemlidir. Gençlerin eğitim içerikleri hazırlanırken özel sektörün ve kamu sektörünün beklentileri ile iş dünyasının ihtiyaçları göz önünde bulundurulmalıdır. Bu doğrultuda gerek devlet kurumlarının gerekse çeşitli uluslararası kurumların genç istihdamına yönelik daha fazla projeyi hayata geçirmesi önemlidir. Ayrıca Türkiye gibi genç ve dinamik nüfusa sahip bir ülke için girişimciliğin desteklenmesi, genç işsizlik sorununa da bir çözüm sunacaktır. Genç işgücünün niteliğinin ve verimliliğinin artırılması, istihdam olanaklarının genişletilmesi için daha etkili adımların atılması stratejik bir öneme sahiptir.

Kaynaklar

- Akkuş, G. E. (2014). The Effects of Trade and Productivity on Employment in the Manufacturing Industry of Turkey. *İktisat Fakültesi Mecmuası*, 64(2), 1-44.
- Alan, H. (2020). Genç Girişimciliği ve Sosyal Girişimcilik: Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 10(16). <https://doi.org/10.26466/opus.679627>
- Anyanwu, J. C. (2014). Does Intra-African Trade Reduce Youth Unemployment in Africa?. *African Development Review*, 26(2), 286-309. <https://doi.org/10.1111/1467-8268.12082>
- Bowen, H. P., Leamer, E. E. & Sveikauskas, L. (1987). Multicountry, Multifactor Tests of the Factor Abundance Theory. *American Economic Review*, 77 (5): 791-809.
- Carbaugh, R. (2000). *International Economics*. 7.Edition. Ohio: South-Western College Publishing.
- Chenery, H.B. & Strout, A. (1966). Foreign Assitance and Economic Development. *American Economic Review*, 56, 680-733.
- Çondur, F. & Bölükbaş, M. (2014). Türkiye’de İşgücü Piyasası ve Genç İşsizlik- Büyüme İlişkisi Üzerine Bir İnceleme. *Amme İdaresi Dergisi*, 47(2), 77-93.
- Dawson, P.J. & Sanjuán-López, A. I. (2013). The Export-Income Relationship in Developing Countries: Evidence from Panel Cointegration. *The Journal of Developing Areas*, 47(1), 47-62.
- Demir, Y. (2022). Türkiye’de Genç İşsizliği ve Dış Ticaret Arasındaki Zamanla Değişen Nedensellik İlişkisi. *Journal of Yasar University*, 17(66), 401-414.
- Dura, C. (2000). Yeni Dış Ticaret Teorileri: Genel Bir Bakış. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 16, 1-16.
- Ersungur, Ş. M., Özdemir, D. & Tığtepe, E. (2021). Dış Ticaretin İstihdama Etkisi: OECD Ülkeleri Üzerine Panel Veri Analizi. *Journal of Economics and Administrative Sciences*, 35(4), 1335-1358. <https://doi.org/10.16951/atauniiibd.883397>
- Freeman, R. & Revenga, A. (2004). How Much Has LDC Trade Affected Western Job Markets?. M. Dewatripont, A. Sapir ve K. Sekkat (Yay. Haz), *Trade and Jobs in Europe: Much Ado About Nothing?* içinde (Oxford: Oxford Academic. <https://doi.org/10.1093/0198293607.003.0002>
- Gazel, S. (2017). BİST Sınai Endeksi ile Çeşitli Metaller Arasındaki İlişki: Toda- Yamamoto Nedensellik Testi. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 52, 287-299. <https://doi.org/10.16992/ASOS.12637>
- Granger, C.W.J. (1969). Investigating Causal Relations by Econometric Models and Cross-Spectral Methods. *Econometrica*, 37(3), 424-438. <https://doi.org/10.2307/1912791>
- Greenaway, D., Hine, R. C. & Wright, P. (1999). An Empirical Assessment of the Impact of Trade on Employment in the United Kingdom. *European Journal of Political Economy*, 15(3), 485-500. [https://doi.org/10.1016/S0176-2680\(99\)00023-3](https://doi.org/10.1016/S0176-2680(99)00023-3)
- Günaydın, D. ve Çetin, M. (2015). Genç İşsizliğin Temel Makroekonomik Belirleyicileri: Ampirik Bir Analiz. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 22, 17-34.
- Heckscher, E. F. & Ohlin, B. (1991) *Heckscher-Ohlin Trade Theory*. (Çev. ve Yay. Haz. H. Flam ve J. Flanders. Cambridge, MA: MIT Press.
- Helpman, E. & Krugman, P. (1985). *Market Structure and Foreign Trade*. Cambridge: MIT Press.
- Hendry, D. F. & Juselius, K. (2001), Explaining Cointegration Analysis:Part II, *The Energy Journal*, 22, 76-120.
- Karakuş, M. & Özen Atabey, A. (2021). Genç İşsizlik, İhracat ve Büyüme Arasındaki İlişki: Türkiye için Ampirik Bir Analiz. *Alanya Akademik Bakış Dergisi*, 5(2), 865-882. <https://doi.org/10.29023/alanyaakademik.889070>
- Kazgan, G. (1998). *İktisat Kuramı-Politikası ve Büyüme Stratejisi*. Serin, V. (Yay. Haz). İktisat Politikası, İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım Ltd. Şti.
- Kiyota, K. (2011). Exports and Jobs: The Case of Japan, 1975-2006. *Contemporary Economic Policy*, 30(4), 566-583. <https://doi.org/10.1111/j.1465-7287.2011.00274.x>
- Kien, T. N. & Yoon, H. (2009). Impacts of Trade Liberalization on Employment in Vietnam: A System Generalized Method of Moments Estimation. *The Developing Economies*, 47(1), 81-103. <https://doi.org/10.1111/j.1746-1049.2009.00077.x>
- Kuvvetli-Yavaş, H. (2021). Türkiye’de Genç Kadın İşsizliği ve İşgücü Politikaları. *Çalışma ve Toplum*, 1(68), 151-180.
- Litwin, C. (1998). Trade and Income Distribution in Developing Countries. *Working Papers in Economics* 9, University of Gothenburg, Department of Economics.

- Okşak, Y. & Sarıtaş, T. (2021). OECD Ülkelerinde Büyüme ve Dış Ticaretin Toplam İşgücüne Etkisi: İki Aşamalı GMM Yöntemi. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(2), 1322-1345. <https://doi.org/10.33437/ksusbd.735435>
- Omoyele, O. S., Oloke, E., Olabisi, F. ve Aderemi, T. A. (2022). Economic Growth, Youth Unemployment and Poverty in Nigeria. *Business and Administration and Business Economics, A. Granger Causality Approach*, 18(4).
- Öztürk, N. (2009). *Dış Ticaret Kuram Politika Uygulama*. Ankara: Palme Yayıncılık.
- Polat, Ö., Uslu, E. E. & Aydemir, C. (2011). İmalat Sanayinde Dış Ticaret ve İstihdamın Panel Veri Analizi. *Business and Economics Research Journal*, 2(3), 161-171.
- Polat, Ö. & Uslu, E. E. (2010). Türkiye İmalat Sanayinde Dış Ticaretin İstihdam Üzerindeki Etkisi. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(3), 489-504.
- Sakurai, K. (2004). How Does Trade Affect the Labor Market? Evidence From Japanese Manufacturing. *Japan and the World Economy*, 16(2), 139-161. [https://doi.org/10.1016/S0922-1425\(03\)00023-9](https://doi.org/10.1016/S0922-1425(03)00023-9)
- Setyanti, A. M. & Wahyudi, S. T. (2021). Foreign Direct Investment and Youth Employment Causality: Evidence From ASEAN-5 Countries. *Jurnal Economia*, 17(2), 208-2019.
- Toda, H. Y. & Yamamoto, T. (1995). Statistical Inference in Vector Autoregressions with Possibility with Integrated Processes. *Journal of Econometrics*, 66(1-2), 225-250. [https://doi.org/10.1016/0304-4076\(94\)01616-8](https://doi.org/10.1016/0304-4076(94)01616-8)
- Trefler, D. (1995). The Case of the Missing Trade and other Mysteries. *American Economic Review*, 85(5): 1029-1046.
- İnternet Kaynakları
<https://data.oecd.org/unemp/youth-unemployment-rate.htm>
<https://legalinstruments.oecd.org/en/instruments/OECD-LEGAL-0474>
<https://zafer.gov.tr/tr-tr/Kaynaklar/Bakanlık-Temaları/Genç-İstihdamı-2022-2023>
<https://www.csgeb.gov.tr/media/86869/ulusal-genc-istihdam-stratejisi-ve-eylem-plani-2012-2023.pdf>

Yazar Katkıları: Tek Yazar

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazarlar, çıkar çatışması olmadığını beyan etmiştir.

Finansal Destek: Yazarlar, bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Etik Kurul Belgesi: Yok

Author Contributions: Sole Author

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The authors have no conflicts of interest to declare.

Financial Disclosure: The authors declared that this study has received no financial support.

Ethical Committee Approval: None